

Документ 1677-2021-р, чинний, поточна редакція — **Прийняття від 15.12.2021**

КАБІНЕТ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ
РОЗПОРЯДЖЕННЯ
від 15 грудня 2021 р. № 1677-р
Київ

Про схвалення Концепції Державної цільової національно-культурної програми розвитку народних художніх промислів на 2022-2025 роки

1. Схвалити Концепцію Державної цільової національно-культурної програми розвитку народних художніх промислів на 2022-2025 роки, що додається.

Визначити Міністерство культури та інформаційної політики державним замовником Програми.

2. Міністерству культури та інформаційної політики за участю заінтересованих органів державної влади розробити та подати в тримісячний строк Кабінетові Міністрів України проект Державної цільової національно-культурної програми розвитку народних художніх промислів на 2022-2025 роки.

Прем'єр-міністр
України
Інд. 73

Д. ШМИГАЛЬ

СХВАЛЕНО

розпорядженням Кабінету Міністрів України
від 15 грудня 2021 р. № 1677-р

КОНЦЕПЦІЯ
Державної цільової національно-культурної програми розвитку народних художніх промислів на 2022-2025 роки

1. Визначення проблеми, на розв'язання якої спрямована Програма

Народні художні промисли є традиційною галуззю української культури. Законодавство визначає народний художній промисел як творчу та виробничу діяльність, метою якої є створення художніх виробів декоративно-вжиткового призначення, що провадиться на основі колективного освоєння і спадкоємного розвитку традицій народного мистецтва у певній місцевості в процесі творчої праці майстрів народних художніх промислів.

У народних художніх промислах проявляються елементи нематеріальної культурної спадщини як головне джерело культурного розмаїття та самовираження українського народу. Водночас народні художні промисли належать до креативних індустрій, які є потужним рушієм соціально-економічного розвитку держави та сприяють підвищенню рівня зайнятості населення.

Згідно із [Законом України](#) “Про народні художні промисли” охорона, відродження, збереження і розвиток народних художніх промислів є обов'язком держави. Основою державної політики в галузі народних художніх промислів є забезпечення правових, організаційних та економічних умов для охорони, відродження, збереження і розвитку народних художніх промислів як важливої складової духовної культури українського народу.

Крім того, із ратифікацією в установленому порядку [Конвенції про охорону нематеріальної культурної спадщини](#) від 2003 року та [Конвенції про охорону та заохочення розмаїття форм культурного самовираження](#) від 2005 року Україна зобов'язалася реалізувати культурну політику, яка передбачає вжиття заходів для охорони, підтримки, відродження, захисту, популяризації, посилення ролі елементів нематеріальної культурної спадщини в суспільстві, заохочення розмаїття форм культурного самовираження.

Також відповідно до Указу Президента України від 18 серпня 2020 р. [№ 329](#) “Про заходи щодо підтримки сфери культури, охорони культурної спадщини, розвитку креативних індустрій та туризму” Кабінету Міністрів України доручено забезпечити розроблення та здійснення в рамках програми “Велике будівництво” заходів, спрямованих на збереження культурної спадщини та розвиток культурного потенціалу України, передбачивши, зокрема, за напрямом із сприяння розвитку креативних індустрій заходи щодо опрацювання питання в частині розроблення та затвердження

державної цільової програми з розвитку народних художніх промислів України.

На сьогодні народні художні промисли перебувають **у стані глибокої кризи, що призводить до поступової втрати унікальних виробничих технологій та художніх технік та загрожує зникненням галузі.**

Ця проблема характеризується:

- 1) зменшення кількості майстрів народних художніх промислів, які володіють унікальними техніками;
- 2) відсутністю у майстрів народних художніх промислів підприємницьких і цифрових навичок та заінтересованості у провадженні підприємницької діяльності в галузі;
- 3) відсутністю можливості передачі майстрами народних художніх промислів унікальних виробничих технологій і художніх технік;
- 4) відсутністю у майстрів народних художніх промислів знань про способи підвищення конкурентоспроможності виробів народних художніх промислів та можливі ринки їх збуту;
- 5) відсутністю народних художніх промислів в інформаційному просторі країни.

Водночас існує проблема невідповідності нормативно-правової бази, яка регулює діяльність в галузі народних художніх промислів, реальному стану суспільних відносин та відсутності системної та актуальної інформації про поточний стан народних художніх промислів в Україні: кількість майстрів, зокрема у видах виробництва народних художніх промислів, осередки, обсяг реалізованої продукції тощо.

На сьогодні в Україні відбувається поступове переосмислення ролі та місця традиційної народної культури та її першоджерел. Народні художні промисли як основа автентичності та самобутності України мають відображати запити сучасного суспільства, формувати нові тенденції в цій та суміжних галузях, допомагати збагачувати культурне розмаїття, сприяти зближенню людей та взаєморозумінню між ними.

Зростання попиту на рукотворні вироби народного мистецтва, заінтересованість молоді у їх виготовленні та світові тенденції розвитку крафтового виробництва свідчать про перспективність поєднання традиційних художніх технік народних художніх промислів із новітніми виражальними засобами креативного підприємництва, що може сприяти розвитку галузі в потужний і дієвий інструмент культурної презентації України у світі.

2. Аналіз причин виникнення проблеми та обґрунтування необхідності її розв'язання програмним методом

У середині 1980-х років у країні існувало більше 300 осередків і діяло приблизно 400 підприємств галузі народних художніх промислів. Загальна кількість майстрів сягала 60 тисяч. Продукція промислів реалізовувалася в 30 країнах світу. Культурна політика у галузі народних художніх промислів характеризувалася протекціонізмом з боку держави, великою кількістю державних замовлень, забезпеченням майстрів та підприємств народних художніх промислів матеріально-технічною та сировинною базами.

Із здобуттям Україною незалежності, зміною політичної та економічної ситуації відбулася переорієнтація споживчого ринку. Глобалізаційні процеси і поширення виробів серійного виробництва призвели до зменшення обсягів виготовлення художніх виробів етномистецької традиції, зупинки підприємств народних художніх промислів та спонукали майстрів провадити творчу діяльність індивідуально. Вже на початку 2000-х років кількість підприємств народних художніх промислів скоротилася до 22, а кількість майстрів на цих підприємствах - до 1790 осіб.

Після 2000 року лише дві юридичні особи - дочірнє підприємство “Решетилівська фабрика імені Клари Цеткін” відкритого акціонерного товариства “Укрхудожпром” та відкрите акціонерне товариство “Кролевецька фабрика “Художнє ткацтво” отримали статус підприємства народних художніх промислів відповідно до [Порядку надання статусу підприємства народних художніх промислів](#), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 13 березня 2002 р. № 283 “Деякі питання реалізації Закону України “Про народні художні промисли” (Офіційний вісник України, 2002 р., № 11, ст. 516), однак припинили свою діяльність у 2008 та 2010 роках відповідно.

Тим часом кількість носіїв автентичних мистецьких традицій невпинно зменшується. Так, за інформацією Національної спілки майстрів народного мистецтва України, яка відповідно до [Закону України](#) “Про професійних творчих працівників та творчі спілки” провадить творчу атестацію професійних творчих працівників відповідно до свого статуту, за період 2010-2019 років лише близько 1300 осіб атестовано як майстрів народного мистецтва.

Водночас, за даними структурних підрозділів у сфері культури обласних та Київської міської держадміністрацій, загальна кількість майстрів народної

творчості, аматорського мистецтва, а також майстрів образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва в Україні сягає орієнтовно 30000-40000 осіб, що свідчить про можливість збереження та відродження галузі.

В рамках реалізації [Державної програми збереження, відродження і розвитку народних художніх промислів до 2010 року](#), затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 23 травня 2007 р. № 768 (Офіційний вісник України, 2007 р., № 39, ст. 1555), робилися спроби вплинути на стан збереження та розвитку народних художніх промислів. Однак **фрагментарність підходу до вирішення питання, невжиття заходів, спрямованих на полегшення адаптації галузі до нової економічної ситуації, та фактичний стан виконання** заходів даної Програми **не дали належного поштовху** народним художнім промислам для комплексного і сталого розвитку.

На виконання зазначеної Програми, а також у межах обласних та регіональних програм збереження, відродження і розвитку народних художніх промислів та в ініціативному порядку місцевими органами виконавчої влади вжито ряд заходів до підтримки окремих видів виробництв народних художніх промислів, розповсюджених на території певних адміністративно-територіальних одиниць, і носіїв художньої майстерності. Серед таких заходів, зокрема, проведення фестивалів, виставок-ярмарків, конкурсів, майстер-класів; започаткування премій для майстрів; створення експозиційних розділів, присвячених народним художнім промислам, у місцевих музеях; видання наукових матеріалів про історичні осередки народних художніх промислів; висвітлення та популяризація промислів у місцевих засобах масової інформації; підтримка діяльності гуртків і студій народного мистецтва. Однак ці **заходи носили нерегулярний та поодинокий характер, їм бракувало системності на національному рівні.**

Таким чином, до **основних причин** виникнення проблем в галузі народних художніх промислів належать:

- 1) глобалізаційні процеси, зміна політичної та соціально-економічної ситуації в країні, що призвели до переорієнтації споживчого ринку;
- 2) несистемний, фрагментарний підхід до стимулювання розвитку галузі, спрямований переважно на підтримку мистецької складової народних художніх промислів;
- 3) відсутність довгострокового, послідовного, конструктивного плану дій та комплексу взаємозв'язаних завдань і заходів в галузі народних художніх промислів, а також постійного аналізу та моніторингу в процесі їх реалізації;

- 4) застаріла нормативно-правова база, яка не відповідає сучасному стану суспільних відносин в галузі;
- 5) невідповідність компетентностей майстрів народних художніх промислів потребам ринкового середовища, невміння провадити ефективну підприємницьку діяльність;
- 6) витіснення вітчизняних автентичних виробів народних художніх промислів стилізованими підробками, далекими від народних традицій;
- 7) відсутність сучасних підходів до промоції народних художніх промислів;
- 8) низький рівень використання туристичного потенціалу галузі народних художніх промислів;
- 9) слабка координація і взаємодія органів державної влади, органів місцевого самоврядування, громадських об'єднань, національних творчих спілок, міжнародних організацій з питань формування та реалізації державної політики у галузі народних художніх промислів.

Сучасний стан народних художніх промислів та інструменти підтримки галузі характеризуються такими *особливостями*.

По-перше. Місцеві органи виконавчої влади зосереджені на підтримці творчої (мистецької) складової народних художніх промислів. Основними видами заходів, спрямованих на стимулювання розвитку народних художніх промислів на регіональному рівні, є гранти для реалізації творчих проектів у галузі народних художніх промислів, виплати додаткових стипендій творчо обдарованій молоді, яка навчається за напрямом освіти у галузі народних художніх промислів, обласні премії народних майстрів, запровадження відповідних дисциплін у місцевих школах (гончарство, ліжникарство, плетіння з природних матеріалів, художнє вишивання, народна іграшка, писанкарство, ткацтво тощо), проведення культурно-мистецьких заходів: фестивалів, конкурсів, виставок-продажів, а також майстер-класів, зокрема виїзних.

Протягом 2010-2019 років такі заходи були передбачені в межах регіональних програм розвитку культури більшості областей України, а також окремих програм: районної програми розвитку та охорони Косівської мальованої кераміки на 2018-2022 роки (Івано-Франківська область), регіональної цільової програми розвитку клубних закладів у сільській місцевості на 2019-2021 роки (Луганська область), Програми збереження та розвитку елемента нематеріальної культурної спадщини “Кролевецьке переборне ткацтво” (Сумська область), обласної програми підтримки

діяльності осередків Національних творчих спілок України у Черкаській області на 2017-2020 роки тощо.

По-друге. На сьогодні відсутні системні заходи, спрямовані на посилення підприємницької, виробничої спроможності народних художніх промислів.

В останні роки міжнародними організаціями в Україні здійснено ряд заходів, спрямованих на підвищення підприємницьких навичок майстрів народних художніх промислів, розвиток економічного потенціалу галузі. Це, зокрема, тренінги для підприємців з креативних індустрій “Creative Enterprise Ukraine”, організовані Британською Радою в Україні, для сектору ремесел; проект “Розвиток традиційних народних ремесел як драйвер росту підприємництва та самозайнятості у прикордонних громадах України та Білорусі” (“Craft it!”), що реалізовувався в рамках програми територіального співробітництва країн Східного партнерства і фінансувався Європейським Союзом у межах підтримки ініціативи “Східне партнерство”. Однак незначний відсоток залучення до участі у зазначених заходах майстрів народних художніх промислів та відсутність подібних системних заходів на національному рівні не дають змоги комплексно розв’язати проблеми галузі.

По-третє. Територіальні громади та місцеві органи виконавчої влади незаінтересовані у нових форматах залучення фінансових ресурсів та популяризації галузі.

Протягом 2018-2020 років у межах грантових програм Українського культурного фонду та конкурсу “Малі міста - великі враження” реалізовано кілька успішних проектів в галузі народних художніх промислів: “Шляхами ткані Буші”, “Створення центру дослідження нематеріальної культурної спадщини Рогатинського Опілля”, “Організація етнічно-культурного фестивалю “Гуцульське весілля”, “Фестиваль “Баюракова бартка”, “Етно-проект “Сіверське перевесло”. Також у деяких регіонах розроблено туристичні маршрути, вважаючи привабливість ареалів побутування народних художніх промислів: “Зелене кільце Дубровиччини”, “Стежками решетилівської вишивки” тощо.

Аналіз стану народних художніх промислів свідчить про наявність значного потенціалу галузі. З огляду на світовий досвід у сучасних умовах народні художні промисли розглядаються як стратегічний ресурс розвитку територій, невід’ємний елемент регіональної культури та економіки, що створює додаткові робочі місця, зокрема для соціально вразливих груп населення, і стимулює туристичний розвиток у регіонах.

Тому зазначені проблеми потребують використання системного і комплексного підходу, а саме розроблення і виконання Державної цільової національно-культурної програми розвитку народних художніх промислів на 2022-2025 роки (далі - Програма), що створить умови для збереження і відродження рідкісних та зникаючих видів виробництв народних художніх промислів, розкриття соціально-економічного, культурного потенціалу галузі та забезпечить її подальший сталий розвиток.

Розв'язання проблеми в галузі народних художніх промислів шляхом розроблення і виконання Програми доцільне у зв'язку з необхідністю:

- 1) залучення широкого кола заінтересованих сторін до вирішення проблеми через багатогранність її вимірів (культурний, туристичний, регіональний, економічний, цифровий, соціальний тощо);
- 2) координації діяльності центральних і місцевих органів виконавчої влади під час здійснення заходів, спрямованих на розвиток народних художніх промислів;
- 3) встановлення та підтримки міжгалузевих і міжрегіональних зв'язків народних художніх промислів для використання їх потенціалу в суміжних галузях економіки;
- 4) ресурсного забезпечення, зокрема з використанням коштів державного та місцевих бюджетів.

3. Мета Програми

Метою Програми є **розвиток** народних художніх промислів як сектору креативних індустрій, збереження та передача унікальних виробничих технологій і художніх технік виготовлення виробів народних художніх промислів, підвищення інвестиційної та туристичної привабливості регіонів традиційного розміщення осередків народних художніх промислів.

4. Визначення оптимального варіанта розв'язання проблеми на основі порівняльного аналізу можливих варіантів

Розв'язання проблеми можливе за такими варіантами.

1.

Перший варіант - збереження існуючого стану галузі народних художніх промислів ("статусу кво"). Полягає у невторчаннях в процес

функціонування галузі, що дасть змогу народним художнім промислам *розвиватися самостійно*.

Переваги - заощадження бюджетних коштів та запобігання формуванню упередженого ставлення майстрів народних художніх промислів до державного регулювання галузі.

Ризики - втрата народних художніх промислів в цілому, оскільки, враховуючи сучасний стан галузі, чітко спрогнозувати розвиток народних художніх промислів під час застосування такого варіанта неможливо.

2.

Другий варіант передбачає вирішення питання охорони, відродження, збереження і розвитку народних художніх промислів на регіональному рівні зусиллями місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, зокрема в рамках виконання відповідних *регіональних програм*.

Переваги - економія коштів державного бюджету.

Ризики - нерівномірний розвиток народних художніх промислів у різних регіонах, пов'язаний з відсутністю цілісного бачення проблем галузі, єдності підходів та координації зусиль у їх розв'язанні, фрагментарним характером заходів з відродження та розвитку народних художніх промислів за незначних обсягів залучених інвестицій та фінансування з відповідного місцевого бюджету за залишковим принципом.

3.

Третій варіант полягає у здійсненні заходів з відродження та розвитку народних художніх промислів шляхом забезпечення централізованого фінансування підприємств народних художніх промислів, осучаснення системи фахової передвищої освіти, відновлення традиційних ринків збуту, створення особливих економічних умов для заповідних територій народних художніх промислів (у частині виробництва і реалізації художніх виробів), впровадження новітніх технологій, зміцнення матеріально-технічної та сировинної бази і утворення нових підприємств народних художніх промислів.

Переваги - концентрація та координація зусиль із здійснення заходів, спрямованих на підтримку та розвиток народних художніх промислів, на

рівні центральних органів виконавчої влади, що сприятиме більш ефективному їх виконанню.

Ризики - вибір зазначеного варіанта передбачає, що основне навантаження з його реалізації буде покладено на державний бюджет. При цьому досягти сталих і рівномірних показників розвитку народних художніх промислів також не вдасться через відсутність бачення реальної ситуації в кожному конкретному регіоні.

4.

Четвертий варіант передбачає здійснення комплексних заходів, зокрема створення правових, фінансових та організаційних умов для стимулювання народних художніх промислів як сектору креативних індустрій шляхом розроблення та затвердження Програми. Реалізація четвертого варіанта потребуватиме комплексних зусиль різних заінтересованих сторін, оскільки повне розкриття економічного потенціалу народних художніх промислів вимагає як належного законодавчого регулювання на національному рівні, так і належної уваги регіонів до розвитку народних художніх промислів як цінного та стратегічно важливого активу.

Переваги - забезпечення балансу між збереженням традиційних художніх технік та створенням сприятливих умов для ефективного ведення економічної діяльності в галузі народних художніх промислів, державними видатками на галузь та їх окупністю; посилення співпраці центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, об'єднаних територіальних громад, національних творчих спілок, громадських об'єднань для розв'язання проблем в галузі народних художніх промислів; можливість залучення позабюджетних джерел фінансування завдань Програми.

Ризики - зміна пріоритетів фінансування державних програм.

За результатами порівняльного аналізу можливих варіантів розв'язання проблеми в галузі народних художніх промислів оптимальним вбачається четвертий варіант.

5. Шляхи і способи розв'язання проблеми, строк виконання Програми

Досягнення мети Програми та розв'язання проблем галузі передбачається шляхом реалізації оптимального (комплексного) варіанта шляхом виконання таких завдань:

- 1) створення правових передумов для розвитку народних художніх промислів як сектору креативних індустрій з метою оновлення економічної моделі народних художніх промислів;
 - 2) підвищення рівня підприємницьких навичок майстрів народних художніх промислів з метою:
 - розкриття підприємницького потенціалу майстрів;
 - формування сталих навичок щодо просування та продажу виробів народних художніх промислів;
 - вироблення вміння адаптуватися до нових умов, реагувати на нові соціально-економічні виклики в державі;
 - 3) запровадження механізму підвищення впізнаваності виробів народних художніх промислів на ринку з метою:
 - боротьби із підробками виробів народних художніх промислів;
 - збільшення обсягу продажів виробів народних художніх промислів на території України;
 - підвищення заінтересованості виробами народних художніх промислів серед громадян та іноземних туристів;
 - збільшення обсягу експорту виробів народних художніх промислів;
 - 4) забезпечення промоції народних художніх промислів в Україні та за кордоном з метою популяризації української культури за кордоном;
 - 5) розширення мережі збуту продукції шляхом використання практики ярмаркової торгівлі, проведення свят народної творчості з метою:
 - підвищення прибутковості галузі народних художніх промислів;
 - сприяння обміну досвідом між майстрами народних художніх промислів щодо ведення підприємницької діяльності в галузі;
- збереження унікальних технологій і художніх технік виготовлення виробів народних художніх промислів з метою:

- передачі знань та вмінь, якими володіють майстри народних художніх промислів, молодому поколінню;
 - запобігання зникненню галузі народних художніх промислів;
- б) промоція діяльності в галузі народних художніх промислів як потенційного місця роботи та творчого самовираження, зокрема для молоді, з метою:
- підвищення обізнаності молоді щодо можливостей розкриття свого творчого потенціалу та водночас зайнятості в галузі народних художніх промислів;
 - збільшення кількості молоді, зайнятої у галузі народних художніх промислів.

Серед основних **шляхів розв'язання проблеми є:**

- 1) удосконалення нормативно-правового регулювання галузі народних художніх промислів;
- 2) запровадження механізму обліку суб'єктів народних художніх промислів шляхом створення реєстру майстрів народних художніх промислів та маркування виробів народних художніх промислів; проведення публічних заходів, спрямованих на популяризацію народних художніх промислів (фестивалів, ярмарок, конференцій тощо); проведення освітніх заходів (тренінгів, курсів в різних форматах) для майстрів народних художніх промислів; розширення механізмів грантової підтримки майстрів народних художніх промислів; проведення інформаційно-просвітницьких кампаній тощо.

Строк реалізації Програми

- 2022-2025 роки.

6. Очікувані результати виконання Програми, визначення її ефективності

Реалізація Програми дасть змогу:

- 1) впровадити цілісну загальнодержавну політику, спрямовану на збереження та розвиток народних художніх промислів;
- 2) удосконалити нормативно-правову базу з питань збереження, відродження і розвитку народних художніх промислів з урахуванням сучасних запитів суспільства та розвитку відносин у сферах, пов'язаних з народними художніми промислами;
- 3) отримати офіційні дані щодо кількості суб'єктів народних художніх промислів (очікувана кількість майстрів, внесених до Реєстру майстрів народних художніх промислів - 400 осіб);
- 4) зберегти інформацію про 17 видів виробництв народних художніх промислів;
- 5) активізувати розвиток підприємництва у галузі народних художніх промислів, зокрема молодіжного (прогнозна кількість працевлаштованих шляхом залучення до підприємницької діяльності майстрів народних художніх промислів - 400 осіб);
- 6) підвищити рівень підприємницьких і цифрових навичок не менше ніж 700 майстрів народного мистецтва та народних художніх промислів;
- 7) освоїти, розвинути та використовувати туристичний та інвестиційний потенціал народних художніх промислів як одного з ключових факторів, що забезпечує туристичну та інвестиційну привабливість регіонів та України в цілому;
- 8) забезпечити прибутковість галузі народних художніх промислів та збільшити обсяг експорту українських товарів художніх промислів, визначених згідно з класифікацією ЮНКТАД, на 10 відсотків щороку;
- 9) зміцнити позитивний образ України в світі через активну присутність народних художніх промислів в інформаційному полі і культурному просторі (проведення не менше 15 заходів щороку, спрямованих на популяризацію народних художніх промислів).

Стимулювання підприємництва і створення сприятливих умов для ефективного ведення економічної діяльності в галузі народних художніх промислів посилить їх спроможність до сталого розвитку, а також впізнаваність на внутрішньому та глобальному ринках. Врахування економічного потенціалу народних художніх промислів дасть їм змогу стати самодостатнім, самоокупним сектором креативних індустрій і здобути більше ресурсів для просування традиційної культурної спадщини, національного символічного коду.

7. Оцінка фінансових, матеріально-технічних, трудових ресурсів, необхідних для виконання Програми

Фінансування заходів щодо реалізації Програми здійснюватиметься за рахунок коштів державного і місцевих бюджетів, затверджених на відповідний рік, а також інших не заборонених законодавством джерел.

Орієнтовний обсяг фінансування Програми становить:

103 411 тис. гривень,

в тому числі з державного бюджету – 67 250 тис. гривень, з місцевих бюджетів – 36 161 тис. гривень.

Обсяг видатків, необхідних для виконання Програми, визначатиметься щороку під час складання проектів державного та місцевого бюджетів з урахуванням їх реальних можливостей.

Обсяг матеріально-технічних і трудових ресурсів, необхідних для виконання Програми, визначатиметься під час розроблення відповідних завдань і заходів.
